

Nationalformue og Jordrente.

Nogle Modbemærkninger til Dr. Cl. Wilkens foranstaaende Artikel.

Af

Will. Scharling.

Uagtet den Opgjørelse af Danmarks Nationalformue, som Dr. Wilkens har gjort til Gjenstand for nogle kritiske Bemærkninger, udelukkende skyldes Prof. Falbe-Hansen, har jeg dog som Medudgiver af dette Tidsskrift anset det for rettest ikke at lade den foranstaaende Artikel udgaa uden dertil at knytte nogle Modbemærkninger. Med al Anerkjendelse af, at der i Artikelen indeholdes Adskilligt, som bidrager til at kaste Lys over Betydningen af en statistisk Opgjørelse af Nationalformuen og til at fjerne Misforstaaelser, hvortil den mulig kunde give mindre kyndige Læsere Anledning, er jeg nemlig af den Formening, at den Grundbetragtning, som Dr. Wilkens vil gjøre gjældende, ikke er rigtig, medens jeg paa den anden Side anser det for heldigt, at den kommer frem paa den Maade, som sket er, da lignende Betragtninger maaske mere eller mindre bevidst paatrænge sig Andre, der ikke ere i Stand til at give dem et saa klart Udtryk som Dr. W.

Dr. Wilkens's Hovedbetragtning, som jeg her alene skal holde mig til, er den, at «der i Nationalformuen er medregnet en meget stor Værdi, der er af den Natur,

at den stiger og maa stige i samme Grad, som Befolkningens Tryk paa Subsistensmidlerne ved Befolkningens Stigen bliver stærkere og stærkere», og at en Stigning i Nationalformuen derfor i Almindelighed nærmest kun bliver et Udtryk for en forholdsvis tiltagende Fattigdom for Befolkningen i dens Helhed, for en tiltagende Vanskelighed ved at fyldestgjøre Livets første og mest paa-trængende Krav. Dette har formentlig sin Grund deri, at den saakaldte Jordrentes kapitaliserede Værdi er medregnet og endog skulde udgjøre en meget væsentlig Del af den hele Nationalformue.

Det er denne Opfattelse, der støtter sig til den af Ricardo fremsatte og af Stuart Mill fastholdte Jordrentelære, som jeg aldeles ikke kan godkjende, fordi jeg anser selve denne Jordrentelære for kun betingelsesvis rigtig og tilmed ingenlunde anser de Betingelser, hvoraf dens Fremkomst afhænger, for at være det Almindelige og Normale i Samfundsudviklingen. At optage hele dette store økonomiske Stridsspørgsmaal om Jordrenten her til nærmere Drøftelse vil der ikke kunne være Tale om; men idet jeg med Hensyn til Spørgsmaalet i dets Almindelighed tillader mig at henvise Tidsskriftets Læsere til en tidligere Afhandling i dette Tidsskrift (3die Bind, 1874, S. 1—38), maa jeg her indskrænke mig til nogle kortfattede og mere spredte Bemærkninger.

Opfattet fra et rent theoretisk Standpunkt er Jordrentelæren en logisk Konsekvens af den Forudsætning, at Menneskene altid først vælge de bedste Jorder og derefter efterhaanden nødsages til at indtage stedse ringere Jorder til Dyrkning. Som logisk Slutning er Theorien rigtig, men den Forudsætning, hvoraf den udledes og som er dens egenlige Basis, er ikke blot med

Føje bleven stærkt bestridt, men maa utvivlsomt erkjendes for uholdbar. Stuart Mill har selv anerkjendt dette, for saa vidt angaar de i vor Tid til Opdyrkning indtagne Landstrækninger i nye Lande. Men ogsaa for de gamle Landes Vedkommende tør det anses for godtgjort, at Befolkningen, saa længe den var tynd og spredt og Udviklingen kun ringe, i alt Fald for en stor Del ikke har kunnet dyrke de positivt frugtbareste Jorder paa Grund af de Vanskeligheder for en Opdyrkning, som disse frembød ved en altfor yppig naturlig Vegetation, der maatte skaffes af Vejen, en for stor Fugtighed o. lign. Omstændigheder. De «bedste» Jorder vil paa et tidligt Udviklingstrin — som for Nybyggerne i Amerika — sige de Jorder, hvis Dyrkning er forbunden med mindst Vanskelighed og som hurtigst og uden at kræve for megen Kapitalanvendelse give et rimeligt Udbytte. Paa en Tid, da der er Jord nok at tage af, vil en extensiv Dyrkning af store Strækninger give det økonomisk forholdsvis bedste Resultat; det er ogsaa den Vej, som Udviklingen har fulgt i Amerika. Men ved Hjælp af nye Opfindelser, bedre Redskaber og Maskiner, og tiltagende Kapitalrigdom bliver man efterhaanden i Stand til at give sig i Kast med Jorder, som frembyde større Vanskeligheder, men ogsaa kunne give et betydeligere Udbytte, saa vel som i sig selv mindre frugtbare Jorder end de først opdyrkede. Spørgsmaalet bliver altsaa dette, om den menneskelige Dygtighed til at bearbejde Jorderne og de Hjælpemidler, der i saa Henseende staa til Raadighed, eller de Vanskeligheder, som de senere indtagne Jorder frembyde, voxe mest. Men dette Spørgsmaal lader sig ikke besvare i al Almindelighed, men

kun efter en omfattende historisk-statistisk Undersøgelse, som endnu næppe kan siges at være foretagen. Desuagtet foreligger der allerede en Del spredte statistiske Data, som kunne tjene til at kaste Lys over disse Spørgsmaal og i alt Fald give en Antydning af, i hvilken Retning der er overvejende Sandsynlighed for, at Spørgsmaalets Besvarelse efter en saadan Undersøgelse vil gaa; og Dr. Wilkens har da ogsaa fremdraget adskillige saadanne Data. Det forekommer mig imidlertid langt fra, at disse Data virkelig afgive noget Bevis for Rigtigheden af Ricardos Jordrentelære, og om nogle af dem maa det endog siges, at selve deres statistiske Rigtighed er tvivlsom. I alt Fald kan jeg ikke faa dem til at stemme med de officielle Data, som foreligge mig. Jeg skal ret strax komme tilbage til dette sidste Punkt.

Den efter min Formening rigtige Opfattelse af Jordrenten er denne: Jordrenten bestaar utvivlsomt som en individuel Tillægsgevinst for de Jordbesiddere, der have været saa heldige at faa bedre Jorder at arbejde med end dem, hvis Produktionsomkostninger bestemme Landbrugsprodukternes Pris — eller rettere: den vilde være en Tillægsgevinst, saafremt disse Jorder endnu vare i første Besidders Haand, medens der ved senere Kjøb og Salg er taget saaledes Hensyn til den ved Kjøbesummens Fastsættelse, at Forskjellen er bleven udlignet ved den forskjellige Kapital, der skal forrentes. Men hvorvidt denne saakaldte Jordrente skyldes de paa-gjældende Jorders naturlige Frugtbarhed og saaledes virkelig, absolut taget, er en Tillægsgevinst, en Fordel, hvortil intet Tilsvarende findes i andre Erhverv, eller hvorvidt den i Virkeligheden skyldes de Kapitaler,

der i Tidens Løb ere anbragte i Jorderne og altsaa kun relativt, i Forhold til mindre gunstige Jordejendomme, er en Tillægsgevinst, det er et faktisk Spørgsmaal, som kun kan besvares ad Erfaringens og historisk-statistiske Undersøgelers Vej. Forholdet kunde nemlig være dette, at kun de i gode og heldigt beliggende Jorder anbragte Kapitaler bleve fuldt forrentede, medens de i mindre gode Jorder anbragte Kapitaler ikke bleve fuldt forrentede og altsaa delvis ere at anse for tabte. England frembyder utvivlsomt til forskjellige Tider Exempel paa begge Dele. Netop paa den Tid, da Ricardo levede, var Udviklingen en saadan, at selv de sletteste Jorder maatte betale sig og alle andre give en større eller mindre Tillægsgevinst; thi Krigs- og Toldforholdene gjorde det nødvendigt for England selv ved egne Kræfter at skaffe Brødet til en stærkt voxende Befolkning, og dette kunde kun ske ved at inddrage slettere og mindre gunstigt beliggende Jorder til Opdyrkning og at anvende nye Kapitaler paa en mere intensiv Dyrkning af de ældre Jorder. Disse Kapitaler maatte forrentes, og Indtagelsen af hine Jorder betale sig — og følgelig blev der en Tillægsgevinst for alle dem, der fra tidligere Tid besad bedre Jorder. Prisen paa Hvede steg nemlig paa Grund af de anførte Omstændigheder i Tidsrummet 1801—18 til omtrent det Dobbelte af, hvad den havde været i de sidste 50 Aar før den franske Revolution (nemlig fra c. 40 sh. i Gjennemsnit for 1740—90 [og ca. 47 sh. i 1771—90] til 87 sh. i Gjennemsnit fra 1801—18 eller, naar Hensyn tages til Seddelpengenes Værdiforringelse ved Bankrestriktionen i Aarene 1810—16, ca. 80 sh.) Med saadanne Priser maatte der utvivlsomt for alle Besiddere af ældre, gode

Jorder opstaa en betydelig Jordrente, der ogsaa viste sig i en stærk Stigning af Forpagtningsafgifterne. For saa vidt havde Ricardo god Grund til at opstille sin Theori om Jordrenten. Men hans Fejl var den, at han opstillede den som en almengyldig Theori istedenfor som en til visse Betingelser knyttet, og derfor kun under særegne Omstændigheder gyldig, Theori. Havde han ventet tyve Aar med at fremsætte den, havde den næppe heller faaet en saa absolut Form. Thi da vare Kornpriserne atter gaaede stærkt tilbage henimod det gamle Standpunkt: 1821—40 var Gjennemsnitsprisen paa Hvede sunket til ca. 58 sh., og det er klart, at der med denne Pris ikke kunde være Tale om at faa de i Krigsaarene i daarlige Jorder anbragte Kapitaler forrentede. Og siden den Tid ere Priserne yderligere faldne. Naar derfor Dr. Wilkens anfører, at «Kornpriserne (i England) faldt fra 1771 til 1850 med 16,6 pCt. for saa fra 1850—78 at stige saaledes, at de naaede samme Højde som i 1771», saa er dette næppe ganske korrekt opstillet og giver i hvert Fald en urigtig Forestilling om Forholdene. Det er sandt, at Hvedepriisen i Aaret 1850 var 40 sh., i Aaret 1771 48 sh. og altsaa i førstnævnte Aar 16,6 pCt. lavere end i sidstnævnte; men man kan jo ikke saaledes sammenligne de tilfældige Kornpriser i de enkelte Aar, i hvilke Høstens Beskaffenhed kan have været højst forskjellig. Sammenstilles derimod Tiaaret 1771—80 med Tiaaret 1841—50, saa var Gjennemsnitsprisen stegen fra 46 til 53 sh., altsaa omtrent 15 pCt. Men herved maa da endvidere tages Hensyn til, hvorledes Pengenes Værdi — altsaa alle andre Varepriser saa vel som Arbejds-løn — havde forandret sig i dette Tidsrum, og det vil

da ses, at Kornet snarest er steget mindre i Pris end andre Varer. Men derhos ser jo denne Sammenstilling af Aarene 1771 og 1850 bort fra den nys berørte stærke Bevægelse i Mellemtiden. Havde Dr. W. saaledes taget Aarene 1801—20 til Udgangspunkt, hvilket Resultat vilde der saa vise sig? En fra Tiaar til Tiaar nedadgaaende Gjennemsnitspris paa Hvede — og det til dels endog i Tider, da Pengene ere faldede stærkt i Værdi, saa at Varepriserne gjennemgaaende ere stegne i Pris. Gjennemsnitsprisen paa en Quarter Hvede var nemlig i England

1801—20	ca. 80	sl.
1821—30	- 59	-
1831—40	- 56	-
1841—50	- 53	-
1851—60	- 54	-
1861—70	- 51	-
1871—80	- 51	-
1881—84	- 42	-

Denne Prisskala taler afgjort imod det Antagende, at den tiltagende Befolkning stadig nødsages til at indtage Jorder til Dyrkning, paa hvilke det kun er muligt at producere Korn med større Omkostninger, hvorved der opstaar en Jordrente for Besidderne af de ældre Jorder.

Ganske vist kan det nu gjøres gjældende, at Korn jo kun er ét af Landbrugets Produkter og at de andre fremvise en ganske anden Prisbevægelse. Herom skal jeg kun bemærke, at der ikke foreligger mig saadanne statistiske Data om de øvrige Landbrugsprodukter, at jeg tør udtale noget Bestemt om Prisbevægelsen: det maa jo ogsaa erindres, at Kvaliteten (t. Ex. af Smør) jo ingentunde er uforandret, og at derfor en aldeles

umiddelbar Sammenligning af Priserne ikke altid bliver ganske korrekt. Men naar Dr. Wilkens anfører, at «Kjødpriserne (i England) ere stegne fra 1771—1850 med 66,6 pCt. og fra 1850—78 i overordenlig Stigning med 134 pCt.» — saa stemmer det Sidste paa ingen Maade med de mig foreliggende Data. Ifølge Economist (Commercial History of 1883) var Prisbevægelsen for Kjød («Butchers Meat») følgende: sættes Gjennemsnittsprisen for 1845—50 = 100, saa var Prisen i 1870 stegen til 123 og steg yderligere til 146 i 1874 og til 153 i 1876; men derefter indtraadte en Tilbagegang til 135 i 1878 og 119 d. 1. Jan. 1880, hvorefter der atter har været en Stigning, saa at Prisen i 1883 var = 145. Den højeste Stigning blev altsaa (fra 1850 til 1876) kun 53 pCt. og ikke 134 pCt. Den her meddelte Prisbevægelse stemmer i det Væsenlige med de i «Statistical Abstract for the United Kingdom» anførte Gjennemsnittspriser paa forskellige Sorter Kjød i Aarene 1871—83. Det er ikke min Mening hermed at ville paastaa, at Landbrugsprodukterne i England, tagne som Helhed, ikke ere stegne i Pris i det sidste halvhundrede Aar; jeg kan kun ikke ved det af Dr. Wilkens Anførte anse det for bevist, at de ere stegne stærkere i Pris end andre Frembringelser i Gjennemsnit ere stegne i Pris ved Pengenes forandrede Værdi. — og om jeg end langt fra vil benægte, at det maaske nok kan bevises, er dette Bevis dog ingenlunde saa lige at løbe til.

Men, vil man maaaske sige, lad det være hermed som det vil, saa staar det jo dog fast, at Jordejendommene ere stegne stærkt i Værdi og at dette maa skyldes Jordrenten. Men det er netop dette Sidste, der skulde bevises. Dr. Wilkens anfører som Exempel paa Jord-

ejendommenes stigende Værdi, at Gjennemsnitsprisen paa en Hektare Jord i Frankrig er stegen fra 500 fres. 1789 til 2000 fres. i 1874, altsaa til det 4-Dobbelte i knap 100 Aar. Jeg véd i Øjeblikket ikke, hvorfra disse Tal ere hentede; men skjønt jeg selvfølgelig ikke tvivler paa, at de ere rigtigt gjengivne, vilde jeg finde det meget ønskeligt, at der forelaa lidt nærmere Oplysninger om disse Tal. Thi i sig selv betyde de langtfra saa meget, som det ved første Øjekast kunde synes. Først maa det jo nemlig erindres, at Pengenes Værdi fra 1789 til 1874 har forandret sig saa meget, at Prisen paa en Hektare Jord i 1874, hvis Pengene da havde samme almindelige Kjøbeevne som i 1789, næppe vilde have oversteget ca. 1200 fres. — altsaa et ret væsenligt Afslag paa de 2000 fres., hvorved Stigningen i Procenter kun bliver 140 istedenfor 300. Men dernæst er der, saa længe ikke nøjere Oplysninger foreligge, Grund til at tvivle om, at de for 1789 og 1815 opgivne Gjennemsnitspriser kunne betragtes som normale, idet de netop betegne Begyndelsen og Slutningen paa Revolutionsperioden, altsaa exceptionelle Forhold. Og dersom 1789 skal være et Udtryk for de almindelige, normale Forhold før 1789, da maa det jo erindres, at allerede den Forandring, der efter 1789 er foregaaet i de almindelige Jordbesidderes borgerlige Stilling og Vilkaar, maa have bidraget ikke lidet til at forhøje Jordbesiddelsens Værdi. Ingen vilde vel tvivle om, at en Tønde Land Bondejord her i Danmark blot ved selve Stavnsbaandets Løsning maatte faa større Værdi ved Ophævelsen af den personlige Ufrihed, der tidligere fulgte med Besiddelsen af Bondejord. Det vil derfor vist i alle Tilfælde være rigtigere at blive staaende ved 1815 som Udgangspunkt.

Reduceres Prisen fra 1874 da til Priseniveauet fra 1815, vil Prisstigningen næppe udgjøre 100 pro Cent i disse 60 Aar. Atter her vilde det nu imidlertid være ønskeligt at vide, hvad der forstaaes ved Gjennemsnitsprisen for en Hektare Jord. Frankrig omfatter saa forskellige Kulturer — Agerbrug, Vinavl, Olie- og Silkeavl m. v. — at en Gjennemsnitspris for alle de Ejendomme, som tilfældig ere solgte i det enkelte Aar, kan blive temmelig intetsigende og vildledende, dersom alle Kulturer ere sammenregnede til Et; det vil da kunne ove en ikke ringe Indflydelse, om der i det ene Aar tilfældig er solgt et større Antal Vingaarde og et mindre Antal Agerbrug end i det andet. Selv om vi nu imidlertid forudsætte, at Talen kun er om Agerland, og at Gjennemsnitspriserne baade i 1815 og 1874 virkelig ramme og angive den nærmeste Værdi, saa maa det jo erindres, hvad Dr. Wilkens med Føje fremhæver, at «Noget af denne Stigning skyldes naturligvis Kapitalforbedring eller rettere, at Civilisationens Fremskridt (Indførelsen af Maskiner, bedre Redskaber, Dræning, rationellere Drift ved Agerdyrknings-Kemiens Udvikling osv.) har gjort det muligt at faa mere ud af Jorderne». Men dette «Noget» er ikke saa ganske lidt — tværtimod repræsenterer det utvivlsomt den væsentligste Del af Jordernes Prisstigning. Udbyttet pr. Hektare var nemlig i Hektoliter:

	Hvede	Rug	Byg	Havre
	Stign.	Stign.	Stign.	Stign.
1815..	8,39	7,65	12,21	14,5*
1875..	14,18	14,21	17,38	21,20
	{ 68,4 %	{ 85,7 %	{ 43,4 %	{ 49,3 %

Den gennemsnitlige Stigning af Udbyttet pr. Hektare bliver saaledes 56,7 pCt. eller i hvert Fald (thi Høsten

i 1875 var over Middelhøst) over Halvdelen af Jordens Prisstigning i samme Tid. Nu maa det yderligere erindres, at den angivne Pris pr. Hektare jo ganske sikkert ikke er Prisen for Jord alene, men for Landejendomme d. v. s. Jorder med tilhørende Bygninger, og at disses forøgede Værdi selvfølgelig ogsaa bidrager til at forhøje Landejendommens Pris, altsaa Prisen pr. Hektare. Men at Bygningerne (Boligerne) ere blevne endel forbedrede siden 1815, tør vistnok antages.

Man vil nu maaske gjøre gjældende, at selv efter denne Opgjørelse vilde det forøgede Udbytte pr. Hektare i Forbindelse med Tilvejebringelsen af bedre Boliger m. v. kun berettige til en Stigning af Jordernes Værdi med (rundt taget) c. 60 pCt., medens den virkelige, reelle Prisstigning er henved 100 pCt. Differencen synes da altsaa dog at maatte skyldes den Omstændighed, at Priserne paa Landbrugsprodukterne, altsaa paa Udbyttet af en Hektare Jord, maa være steget i stærkere Forhold end andre Varer, og, som Dr. Wilkens rigtigt siger, «Stigning i Jordens Pris er altid Grunden til Stigning af Jordrenten». Herved overser man imidlertid nogle væsentlige Momenter.

For det Første maa det fastholdes, at en Stigning i Landejendommens Pris ingenlunde behøver at være et tilsvarende Udtryk for et forøget Udbytte. Den kan ogsaa være et Udtryk for et forøget Begjær efter Jordbesiddelse. Det kan være, at Smagen og Tilbojelheden for at være Jordbesidder er tiltagen, at Jordbesiddelse giver en social og politisk Indflydelse, som den maaske tidligere ikke gav i samme Grad, eller simpelt hen, at man nu i højere Grad end før erkjender Landbrug for et sikrere Erhverv end andre og derfor

nøjes med et forholdsvis ringere Udbytte, en Betragtning, som netop i 60'ne eller 70'ne, da en væsenlig Prisstigning paa Jord har fundet Sted, ikke var ubeføjet. Men selv bortset herfra er der et Moment af stor Betydning, som ikke maa overses: de forbedrede Kommunikationsmidler, der have medført en betydelig Forringelse af Transportudgifterne. Det er klart, at selv en uforandret Pris af — lad os sige — 15 frcs. pr. Hektoliter giver Landbrugeren et større Udbytte — og derved Jorden en tilsvarende Værdiforøgelse —, naar Transporten af den til Markedet koster 1 fre., end naar den koster 2 frcs. Men den Besparelse af Udgiften, som de forbedrede Kommunikationsmidler have medført i de sidste 60 Aar, tør visselig ikke anslaaes ringe. Og denne Besparelse er ingenlunde nogen «Jordrente», der er givet Landbrugerne gratis; nej! den skyldes Anlæg af Veje, Kanaler og Jernbaner, hvortil de selv direkte eller indirekte — gennem Skatter og Afgifter — have bidraget deres Del. Den Kapital, som Jordbrugerne i disse 60 Aar have anbragt i de nævnte Anlæg, maa selvfølgelig lige saa fuldt tages med i Beregning som den Kapital, de have anbragt i Dræning, Kunstgødning og Maskiner. Regnestykket er derfor betydelig mere kompliceret, end det ved første Øjekast ser ud, naar man vil undersøge, hvorvidt Jordens forøgede Værdi svarer til eller overstiger den Kapital, som er bleven anbragt i samme. Det bliver dog tilsidst maaske lettere at vende tilbage til den første Undersøgelse og søge at konstatere en saadan Prisstigning for Landbrugsfrembringelser, som maatte medføre en «Jordrente», en Tillægsgevinst, som Jordbesiddere faa gratis og fremfor alle andre Erhvervsdrivende, — skjønt

ogsaa denne Undersøgelse er omfattende og vanskelig nok. Thi det gjælder jo ikke blot om at konstatere de forskjellige Tidens Priser paa samtlige Landbrugsfrembringelser, selvfølgelig under fornødent Hensyn til mulige Forskjelligheder i Varernes Kvalitet; men det maa jo tillige paavises, i hvilket Forhold den stedfindende Prisstigning staar til Prisstigningen paa andre Varer. Og naar det herved var godtgjort, at der var en saadan Prisstigning, at den maatte bevirke en Jordrente, maatte man endelig undersøge, hvilken Stigning der samtidig havde fundet Sted i Arbejdslonnen, for at faa at vide, om den forøgede Jordrenteværdi virkelig er enstydig med en tiltagende Fattigdom og Trang i Samfundet, et formindsket Velvære for dem, der ikke besidde Jord.

Disse omfattende Undersøgelser maa jeg her lade ligge, men et Par Antydninger maa jeg dog fremsætte til Belysning af det sidst berørte Spørgsmaal, som jo dog er det egentlige Hovedpunkt i den foreliggende Kritik. I al Almindelighed kan det da siges, at en saadan Stigning i Prisen paa Jordbrugets Frembringelser, der skulde have sin Grund i «Befolkningens Tryk paa Subsistensmidlerne», jo vilde være at opfatte som et Udtryk for en mere mangelfuld Forsyning, en mere begrænset Tilfredsstillelse af denne Befolknings Trang, altsaa m. a. O. være et Udtryk for en Tilvæxt af Befolkningen, med hvilken Subsistensmidlernes Forøgelse ikke havde holdt Skridt. Noget Saadant kan imidlertid ganske sikkert ikke paavises for Kornproduktionens Vedkommende. Legoyt har i 60'erne eftervist, at Frankrigs Hvedeproduktion efter Fradrag af Saasæd i 1816—25 kun var tilstrækkelig til at ernære 17 Millioner Mennesker, i 1856—61 derimod 52,7 Millioner, altsaa hen-

imod det Dobbelte, medens Befolkningen fra 1815—61 kun tiltog med 24 pCt. Det er da ogsaa saa langt fra, at Befolkningen nu har vanskeligere ved at faa sin Trang til Brød tilfredsstillet end tidligere, at Frankrigs Konsum af Hvede, der i 1820 udgjorde 54 Mill. Hektoliter eller 1,76 Hektol. pr. Ind., i 1882 ansloges til over 126 Mill. Hektol. eller 3,33 Hektol. pr. Ind. — altsaa omtrent det Dobbelte pr. Ind. For Danmarks Vedkommende er Kornproduktionen nu mindst $2\frac{1}{2}$ Gange saa stor som i Aarhundredets Begyndelse, medens Befolkningen kun er voxet til det Dobbelte (se Danmarks Statistik II. S. 184—85). Og hvilke Masser af Korn Amerika i de sidste Aar har kastet paa det evropæiske Marked, er tilstrækkelig bekjendt. Det er netop dem, som væsenlig have bidraget til at muliggjøre den berørte stærke Forøgelse af Hvede-Forbruget i Frankrig, der endnu i 1874 knap var steget til 95 Mill. Hektol. eller c. 2,6 Hektol. pr. Ind. Ogsaa i Storbritannien er Hvedeforbruget i de sidste Tiaar tiltaget, om end mindre stærkt; i 1852—59 forbrugtes gennemsnitlig 5,08 Bushels pr. Ind., i 1877—81 5,68 Bush. Det er dette tiltagende Forbrug pr. Ind., som har forhindret Kornpriserne fra at falde endnu mere, end Tilfældet har været.

Noget Lignende vilde utvivlsomt kunne paavises overfor andre Landbrugsprodukter, Kjød, Smør, Æg, Grøntsager m. v. Dersom det derfor muligvis kan paavises, at samtlige Landbrugsprodukter tage som Helhed ere (reelt) stegne i Pris og at Jorderne derved have faaet en forøget Jordrenteværdi, saa behøver dette ingenlunde at være et Bevis for en tiltagende Fattigdom i Samfundet, et stærkere Pres paa Subsistensmidlerne,

men tvært imod et Udtryk for, at Efterspørgselen; Begjæret og Evnen til at tilfredsstille dette, er voxet i stærkere Forhold, end Landbrugsproduktionen til Trods for sine Fremskridt har kunnet fyldestgjøre, uagtet den har mere end holdt Skridt med Befolkningens Tilvæxt.

Men dernæst er det yderligere et Moment, som maa paaagtes, hvorvidt det er et Land, som udfører, eller et, som indfører Landbrugsprodukter, i hvilket der fremkommer en Jordrente ved Prisstigning paa disse Produkter. Der er saaledes, for at vende tilbage til vort eget Land, al Grund til at antage, at den stærkere Prisstigning paa Korn i 50'erne og 60'erne (— Gennemsnittet af Kapitelstaxterne for Rug for Sjælland steg fra 27 Mk. 12 Sk. i Tiaaret 1841—50 til 38 Mk. 3 Sk. i 1851—60 og paa Byg fra 21 Mk. 2 Sk. til 30 Mk. 11 Sk. eller c. 40 pCt., hvad der var mere end svarende til Faldet i Pengenes Værdi —) frembragte en virkelig Jordrente, en Tillægsgevinst for Jordbesiddere; men denne skyldtes ikke et stærkere Tryk paa Subsistensmidlerne, en tiltagende Utilstrækkelighed i Forsyningen overfor den voxende Befolkning, men derimod væsenligst dels Kornlovenes Ophævelse i England, dels overhovedet den lettede Forbindelse med dette Land, og den stigende Pris paa vore vigtigste Udførselsartikler var saaledes i Virkeligheden en Fordel for Samfundet i dets Helhed, idet den bragte den almindelige Velstand til at stige og dermed ogsaa Efterspørgselen efter industrielle Frembringelser og Evnen til at betale disse. Derimod er det vistnok et stort Spørgsmaal, om den Prisstigning, som siden 1860 kan have fundet Sted for forskellige Landbrugsprodukter, giver mere end en maaske endog tarvelig Forrentning af de betydelige Kapitaler,

som ere blevne anbragte i vore Landejendomme; og at der særlig i de senere Aar — i 80'erne — saa langt fra har været Tale om nogen forøget Jordrente for Landbrugerne, at der snarere er Spørgsmaal om en Tilbagegang i Forpagtningsafgifter og i Landejendommenes Værdi, behøver næppe nærmere Paavisning. Naar der derfor særlig i Prof. Falbe-Hansens Undersøgelser er Tale om den Fremgang i Nationalformuen, der har fundet Sted siden 1870, da tror jeg for mit Vedkommende ikke, at Jordrenten indgaar som nogen Faktor af Betydning i Sammenligningen mellem 1870 og 1884 — undtagen i alt Fald paa ét Omraade: som Grundrente for Byggegrunde. Men netop paa dette Punkt anser Dr. Wilkens — med Føje — Spørgsmaalet for saa indviklet, at han foretrækker at lade det ligge, og jeg skal følge hans Exempel.

Hvad angaar den Besynderlighed, at man ser Mennesker udvandre i Masse fra de Lande, der have en betydelig Nationalformue, til dem, der kun have liden Formue, altsaa om man vil: fra rige Lande til fattige Lande, da løser jo i Virkeligheden Dr. Wilkens selv denne «Gaade» ved sine tilføjede Forklaringer over de andre Momenter, som her maa tages i Betragtning. Det vilde ganske vist være en stor Misforstaaelse at tro, at Kapitalrigdom er et Lands eneste Rigdom. Tværtimod: Dr. Wilkens har Ret i, at de opsparede Kapitaler ofte kun yde Erstatning — stundom endog kun en tarvelig Erstatning — for naturlige Rigdomme, hvoraf Andre ere i Besiddelse. Ingen vilde vist bestride, at et Land, hvis Jorder uden al Kapitalanvendelse kunne producere 12 Fold, er rigere end et, hvor man med betydeligt Arbejde og stor Kapitalanvendelse har

bragt dem til at give 10 Fold. Et kapitalfattigt Land kan derfor meget vel ved sine naturlige Rigdomme frembyde gunstigere Betingelser for Producenter end et kapitalrigt Land. Det vilde derfor ganske vist være en stor Fejl, om man vilde gjøre Nationalformuens Størrelse til absolut Maalestok for de forskjellige Landes Rigdom. Men dette er visselig heller ikke sket i «Danmarks Statistik». Værkets første Bind giver jo en meget udførlig og indgaaende Skildring af Landets naturlige Beskaffenhed i alle Retninger og de naturlige Betingelser, hvorunder Producenterne her ere stillede, og derefter søges der ligeledes i det næste Afsnit gjort Rede for Beskaffenheden af den Arbejdskraft, som Nationen raader over. Først derefter har man forsøgt at give et Overblik over den Kapitalkraft, hvorover den raader, og den hele opsparede Nationalformue. At Dr. Wilkens ved sine Bemærkninger har skjærpet Læsernes Opmærksomhed for denne Sammenhæng imellem de forskjellige Afsnit af første Bind, kunne Udgiverne kun være ham taknemmelige for.
